

در جمهوری خلق چین براساس سنتی دیرینه، امر پژوهش، مخصوصاً پژوهش دربارهٔ سرزمینهای پیرامون از جایگاهی مهم برخوردار است. ویژگی کار مطالعاتی در چین، هدفمند بودن، مستمر بودن و کاربردی بودن آن است. پژوهشگر با توجه به علایق خود و نیازهای کشور، در زمینه‌ای تخصصی کار می‌کند، امکانات برای دستیابی او به منابع مطالعاتی، از جمله بازدیدهای علمی از مناطق مورد بررسی او، فراهم می‌آید. اهداف پژوهشی کاملاً مشخص و در جهت تأمین نیازها برای اتخاذ سیاستهای راهبردی است. نهادمطالعاتی، به‌طور معمول، از تغییرات ناگهانی به‌دور است و تغییر مدیریت موجب تندی یا کندی در انجام وظایف آن نمی‌شود، نتایج کار پژوهشی به‌دو صورت آشکار و محرمانه تهیه می‌گردد که اولی در نشریات عمومی (ماهانه، دوماهه و فصلی) مؤسسه انعکاس می‌یابد و در اختیار عموم قرار می‌گیرد، و دومی در گزارشها و نشریات «داخلی» برای مدیران و دولتمردان مربوط ارسال می‌شود.

مطالعه دربارهٔ آسیای مرکزی نیز در چارچوب همین قواعد جریان دارد و به‌طور عمده در پکن، استانهای شمال غربی چین و شهر شانگهای متمرکز است. بسیاری از مؤسسات مطالعات سیاسی در چین مانند «مؤسسه مطالعات بین‌المللی» (وابسته به وزارت امورخارجه)، «مؤسسه مطالعات اوراسیای شورای دولتی» و «مؤسسه مطالعات مسایل بین‌المللی معاصر» (وابسته به کابینه)، دانشگاه دفاع ملی و غیره نیز در قالب بررسی‌های بین‌المللی خود به مسایل آسیای مرکزی می‌پردازند، اما کار تخصصی و همه‌جانبه در این زمینه در نهادهای پژوهشی ذیل تمرکز دارد:

الف) آکادمی علوم اجتماعی چین (پکن)

ب) آکادمی علوم اجتماعی ایالت خودمختار شین جیانگ (اورومچی)

پ) آکادمی علوم اجتماعی منطقه خودمختار «نینگ‌شیا»^۱ (شهر بین‌چوان)^۲

ت) مؤسسه مطالعات بین‌المللی شانگهای

ث) مرکز مطالعات توسعه، شورای دولتی.

الف) یکی از معتبرترین نهادهای مطالعاتی درباره آسیای مرکزی، در آکادمی علوم اجتماعی چین در پکن فعالیت دارد. «مؤسسه مطالعات اروپای شرقی، روسیه و آسیای مرکزی» در این آکادمی در چهار نشریه، امور مطالعاتی مربوط به آسیای مرکزی را منتشر می‌سازد:

- مجله «مطالعات اروپای شرقی، روسیه و آسیای مرکزی» این مجله هر دو ماه یک بار انتشار می‌یابد (به زبان چینی) مطالب آن معمولاً شامل هفت بخش است: سیاسی، نظامی و امنیتی، اقتصادی، تاریخی و فرهنگی، معرفی شخصیت‌های مهم منطقه، معرفی کتب و اسناد. مجله «مطالعات بازار اروپای شرقی و آسیای مرکزی» این مجله هر ماه یک شماره انتشار می‌یابد (به زبان چینی) و شامل شش بخش است: استراتژی توسعه مناسبات اقتصادی چین و کشورهای منطقه، بررسی اوضاع بازار در منطقه، بازرگانی مرزی، مبادلات علمی، قوانین تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای منطقه، معرفی اسناد، کتابها و رویدادهای اقتصادی مهم. - کتابهای مفید در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی.

- گردهمایی‌های داخلی و بین‌المللی درباره کشورهای آسیای مرکزی و مسایل

منطقه‌ای.

ب) آکادمی علوم اجتماعی ایالت خودمختار شین جیانگ (سین‌کیانگ) بخش مهمی از

وظایف مطالعاتی درباره آسیای مرکزی را به عهده دارد. «مؤسسه مطالعات آسیای مرکزی» و

چند مؤسسه دیگر در این آکادمی مسایل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فلسفی منطقه را با

تأکید بر سرزمینهای شمال غربی چین، مورد مطالعه قرار می‌دهند. مهمترین نشریات این مرکز عبارتند از: «علوم اجتماعی شین جیانگ»، «علوم اقتصادی شین جیانگ» و «مطالعه سرزمینهای غربی». این مجلات هر دو ماه یک بار منتشر می‌شوند (به زبان چینی). نشریاتی به زبان اویغوری نیز توسط این مؤسسات انتشار می‌یابد.

مجله اول (علوم اجتماعی شین جیانگ) بر مسایل سیاسی، اقتصادی، قومی، حقوقی و تاریخی تأکید دارد و معمولاً در پایان، کتابهایی راجع به مقولات یادشده را معرفی می‌کند. نشریه دوم (علوم اقتصادی شین جیانگ) شامل مقالاتی درباره تئوری‌های اقتصادی، سیاستهای چین درباره سرزمینهای مسلمان نشین شمال غربی خود و ارتباط آنها با روسیه و کشورهای آسیای مرکزی، صنعت، کشاورزی، آموزش، مسایل جوانان، قومیتها و ادیان است و در پایان بخشی در معرفی کتاب دارد. نشریه سوم (سرزمین‌های شمال غربی) بیشتر متمرکز بر مسایل فرهنگی، افراط‌گرایی دینی و قومی در منطقه و مشکلات اجتماعی و راههای مقابله با آن است.

پ) آکادمی علوم اجتماعی استان نینگ‌شیا.

بیشترین کار مطالعاتی این آکادمی بر اسلام در آسیای مرکزی و چین تأکید دارد و پژوهشگران این آکادمی یکی از قوی‌ترین مراکز در زمینه بررسی تاریخ اسلام، فرهنگ اسلامی، گروههای اسلامی و اقوام مسلمان در منطقه را پدید آورده‌اند حاصل مطالعات پژوهشگران استان نینگ‌شیا، به صورت کتابهای ارزشمندی توسط «انتشارات خلق نینگ‌شیا» انتشار می‌یابد.

ت) «مرکز مطالعات راجع به کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای» که از سال گذشته در آکادمی علوم اجتماعی شانگهای تأسیس یافته، از نهادهایی است که همانند مرکز مطالعات اروپای شرقی، روسیه و آسیای مرکزی در آکادمی علوم اجتماعی چین (در پکن)، وظیفه بررسی مسایل امنیتی در آسیای مرکزی و تأثیر آن بر مناطق پیرامون را به عهده دارد. کار این مرکز مکملی بر مطالعات استراتژیک راجع به آسیای مرکزی در دانشگاه دفاع ملی و مؤسسه مطالعات مسایل بین‌المللی معاصر چین نیز به‌شمار می‌رود.

ث) «مرکز مطالعات توسعه» شورای دولتی (کابینه) چین دارای نهادی به نام «مؤسسه مطالعات توسعه اجتماعی در ارواسیا» است که مجله‌ای به همین نام (مطالعات توسعه اجتماعی در اوراسیا)، به زبان چینی منتشر می‌سازد. این مجله معمولاً شامل سه بخش اصلی است: مقاله‌هایی دربارهٔ اوضاع روسیه و کشورهای آسیای مرکزی، مقاله‌هایی دربارهٔ مناسبات اقتصادی و اجتماعی چین با آن کشورها، معرفی رهبران و دولتمردان این کشورها، مبادلات هیأت‌های مطالعاتی بین چین و روسیه و اروپای شرقی و آسیای مرکزی.

نمونه‌هایی از کتابهای انتشار یافته توسط مؤسسات مطالعاتی یادشده که در عین حال نشان‌دهنده زمینه‌های مورد توجه آنان در منطقه نیز می‌باشد، به شرح زیر است:

۱. اوضاع پنج کشور آسیای مرکزی (آکادمی علوم اجتماعی چین - سال ۱۹۹۹)
۲. اوضاع در آسیای مرکزی و امنیت منطقه‌ای (آکادمی علوم اجتماعی چین)
۳. قومیت و جداخواهی در عصر جدید (آکادمی علوم اجتماعی شین جیانگ - سال ۱۹۹۹)
۴. مسایل قومی در جهان (مؤسسه مطالعات مسایل بین‌المللی معاصر - سال ۲۰۰۱)
۵. تروریسم و ضدتروریسم (مؤسسه مطالعات مسایل بین‌المللی معاصر (سال ۲۰۰۱)
۶. تروریسم و ضدتروریسم (دانشگاه دفاع ملی چین - سال ۱۹۹۹)
۷. سازمان همکاری‌های شانگهای (مؤسسه مطالعات مسایل بین‌المللی معاصر - سال ۲۰۰۱)
۸. اسناد مربوط به سازمانهای همکاری‌های شانگهای (مؤسسه مطالعات توسعه اجتماعی در اوراسیا - سال ۲۰۰۱). نکته قابل توجه در فعالیتهای مطالعاتی نهادهای پژوهشی چین این است که همگی تقریباً به‌طور هماهنگ، اهداف خاصی را که نشان‌دهندهٔ یک استراتژی کلان می‌باشد، دنبال می‌کنند. این هماهنگی حاصل ارتباط مداوم بین آنها است که از دوباره کاری‌ها و صرف هزینه‌های زیاد می‌کاهد و همهٔ نیروهای مطالعاتی را در مسیری واحد، در جهت مصالح کشور قرار می‌دهد.

محمدجواد امیدوارنیا

مرکز مطالعات آسیا و اقیانوسیه